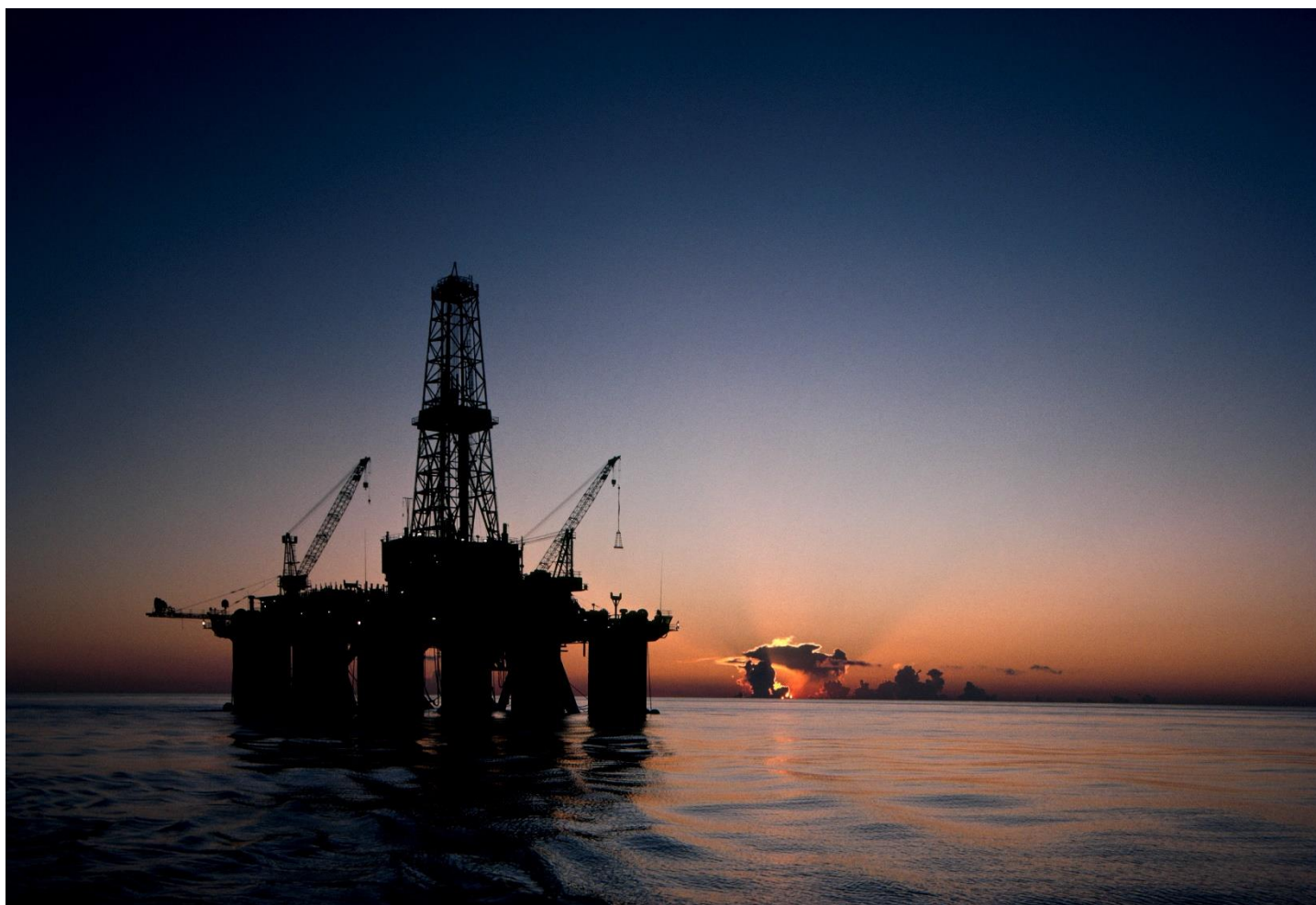

RAPPORT

Norske økonomiske interesser i Angola

MENON-PUBLIKASJON NR. 26/2014

av Sveinung Fjose, Christian Mellbye og Leo A. Grünfeld

MENON
Business Economics

Innhold

1.	Angola – Norges viktigste handelspartner i Afrika	2
2.	Angola – Statoils største produksjonsland utenom Norge	3
3.	Norskbaserte selskaper omsatte i 2013 for over 36 milliarder i Angola. Omsetning svært konsentrert om olje og gass.....	5
3.1.	Utenlandsomsetningen nådde 11,5 milliarder i 2013 når en ser bort fra Statoils virksomhet. Sterk vekst, særlig drevet av offshore leverandørindustri	5
3.2.	Norsk eksport var på om lag 6,5 milliarder kroner i 2013	7
4.	Norske investeringer i Angola nådde 40 milliarder kroner i 2012.....	8
4.1.1.	Norske investeringer kaster av seg – tilbakeført overskudd på 11 milliarder i 2012	8
Vedlegg: Beskrivelse av metode		10
Kartlegging av vareeksport har foregått ved en spesialkjøring fra SSBs vareeksportstatistikk		10
Tjenesteeksport er kartlagt ved dokumentstudier samt intervjuer.....		10

1. Angola – Norges viktigste handelspartner i Afrika

Angola er det land i Afrika hvor Norge har de sterkeste økonomiske interesser. Regnskapsverdi av norske investeringer var i 2013 på i overkant av 40 milliarder kroner¹. Den norske eksporten var i 2013 på nær 7 milliarder kroner. Angola mottar altså nær 2 prosent av all norsk eksport fra Fastlands-Norge. Det er høyere enn den norske eksporten til europeiske land som Hellas og Østerrike, eller mer enn den totale eksporten til Baltikum.

Norske interesser i Angola er nærmest utelukkende knyttet til olje og gass, og norske interesser i Angola har vært sterkt økende de siste fem år. Statoil er den store norske aktøren i landet, men norsk offshore leverandørindustri er tilstede gjennom hele verdikjeden: Norske seismikkselskaper er med på å kartlegge oljeforekomstene, boring foregår fra norske rigger, utstyr til å ta opp oljen leveres fra Norge, mens Statoil er med på å utvikle og operere oljefeltene. Til sammen har norskbaserte selskaper en omsetning på over 36 milliarder kroner i 2013. Det gjør Angola til det mest betydningsfulle markedet i Afrika.

Norske aktører bidrar til utvikling av det angolanske næringslivet både gjennom oppbygging av aktivitet i Angola, men også gjennom å skape store skatteinntekter for landet. De siste tre årene har Statoil innbetalt over 90 milliarder kroner i overføringer til Angola. Dette skjedde både direkte og gjennom produksjonsavtaler. 90 milliarder tilsvarer tre norske bistandsbudsjett.

Norske selskaper kan også vise til positive økonomiske resultater i landet. I 2012 ble det tilbakeført nesten 11 milliarder kroner fra norske selskapers virksomhet i landet. Statoil stod bak en meget stor andel av dette. Angola var i 2013 det største produksjonslandet utenfor Nordsjøen med i underkant av 30 prosent av Statoils totale produksjon utenfor Norge. Statoils engasjement fører til at Angola er et av de landene i verden med høyest utbetalt utbytte tilbake til Norge.

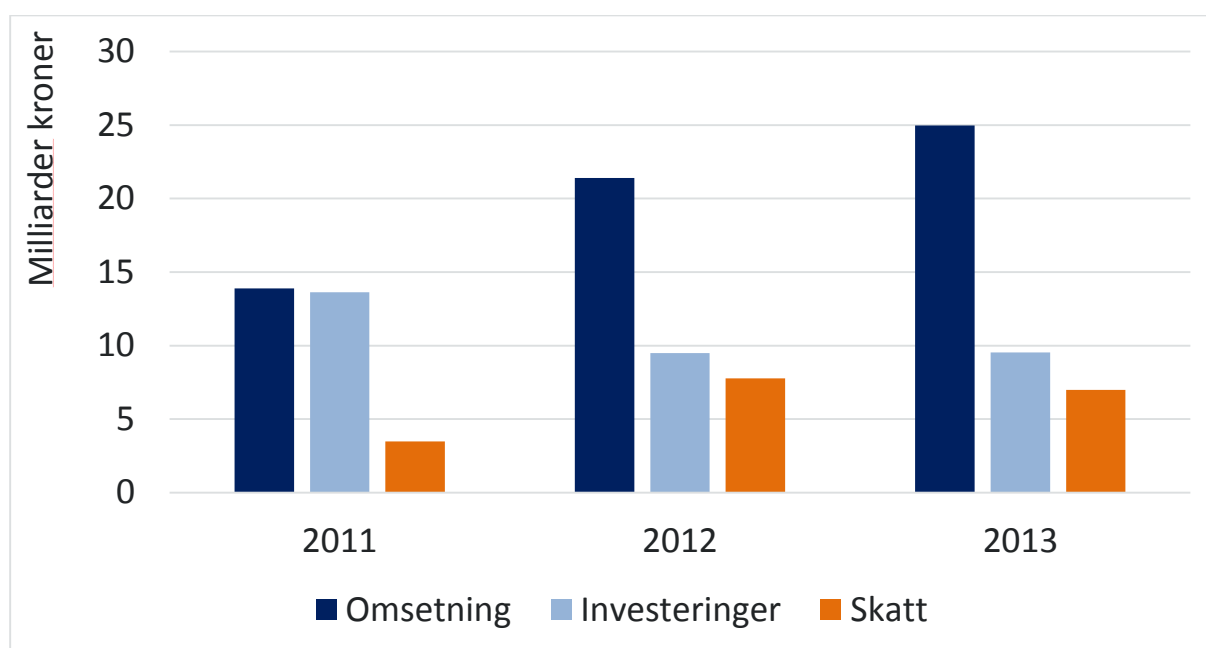
¹ 40 milliarder tilsvarer verdien av investeringen etter årlige nedskrivninger.

2. Angola – Statoils største produksjonsland utenom Norge

Angola er Statoils viktigste produksjonsland utenfor Norge. Omsetning i 2013 var på om lag 24 milliarder kroner. Sum av investeringer siste 5 år overstiger 50 milliarder kroner. Total har Statoil de siste tre årene betalt 18,2 milliarder kroner i skatt til angolanske myndigheter. I tillegg kommer inntekter den angolanske staten har gjennom produksjonsdelingsavtaler. Dette gir totale overføringer til staten i Angola på 90,2 milliarder kroner, tilsvarende tre norske bistandsbudsjett.

I figuren nedenfor vises omsetning, investeringer og skatt for Statoil i Angola.

Figur 1: Statoils omsetning, investeringer og skatt betalt til Angola i perioden 2011-2013. Kilde: Statoil F-20 reporting²

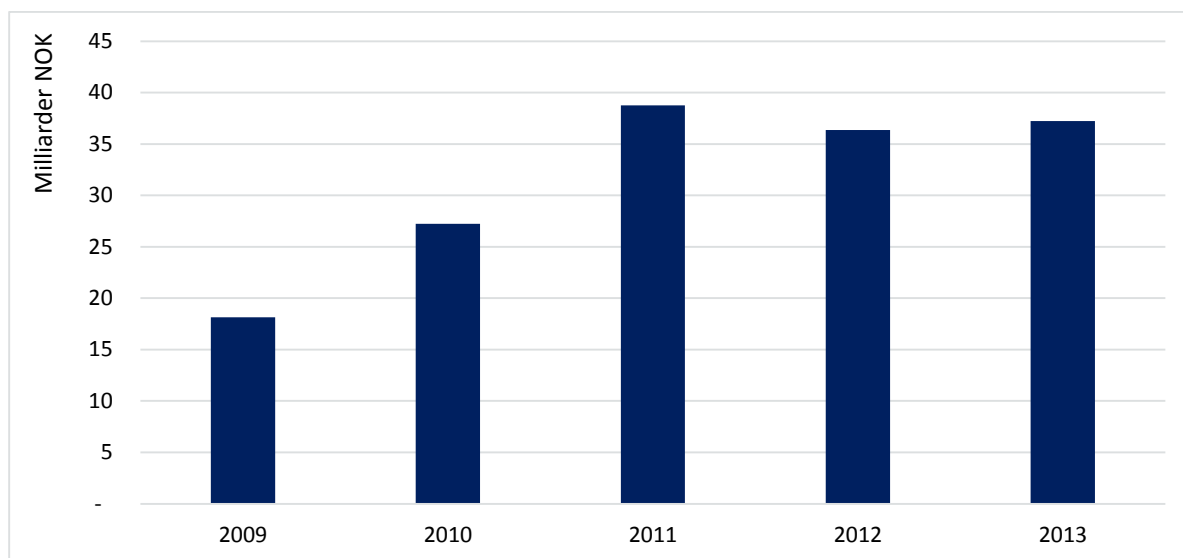

Som det går frem av figuren hadde Statoil en omsetning på om lag 25 milliarder kroner i 2013. I perioden fra 2011 til 2013 har Statoils omsetning steget betraktelig, fra et nivå på om lag 14 milliarder kroner i 2011. Totalt har Statoil betalt inn 18 milliarder kroner direkte i skatt til angolanske myndigheter over de siste tre årene. Fordi Statoil også har produksjonsdelingsavtaler, har Angola betydelige inntekter utover det som betales i direkte skatter. Totalt beløper skatteinngangen til Angola seg på 90 milliarder de siste tre år.

I tillegg har Statoil i perioden foretatt betydelige investeringer i Angola. Statoil hadde i 2012 og 2013 investeringer på om lag 9,5 milliarder kroner, mens investeringene i 2011 var på nær 14 milliarder. I figuren nedenfor vises verdien av Statoils investeringer slik de er registrert i regnskapene.

² Total skatt inkluderer Angolas andel av oljeproduksjon som tilfaller landet under produksjonsdelingsavtaler (PSA). Ettersom disse produksjonsdelingsavtalene ikke regnes som inntekt til Statoil er skatteinngangen til Angola høyere enn Statoils omsetning i landet.

Figur 2: Statoils eiendeler i Angola i perioden 2009-2013. Kilde: Menon regnskapsdatabase

Som det går frem av figuren var samlet regnskapsmessig verdi av Statoils investeringer i Angola i 2013 37 milliarder kroner. Det er verdt å merke seg at den regnskapsmessige verdien av investeringene er lavere enn summen av investeringer Statoil har gjort i landet. Bakgrunnen for dette er at det foretas avskrivninger på investeringene, ettersom de over tid taper sin verdi.

3. Norskbaserte selskaper omsatte i 2013 for over 36 milliarder i Angola. Omsetning svært konsentrert om olje og gass

Vi viser i dette kapitlet utenlandsomsetning fra norskbaserte selskaper i Angola, samt eksport til Angola fra norske selskaper i perioden 2009-2013. Oversikten viser at utenlandsomsetningen var på i overkant av 36 milliarder i 2013, mens eksporten var på i overkant av 6,5 milliarder. Både eksport og utenlandsomsetning er sterkt dominert av offshore leverandørindustri – denne står for mer enn 90 prosent i perioden.

3.1. Utenlandsomsetningen nådde 11,5 milliarder i 2013 når en ser bort fra Statoils virksomhet. Sterk vekst, særlig drevet av offshore leverandørindustri

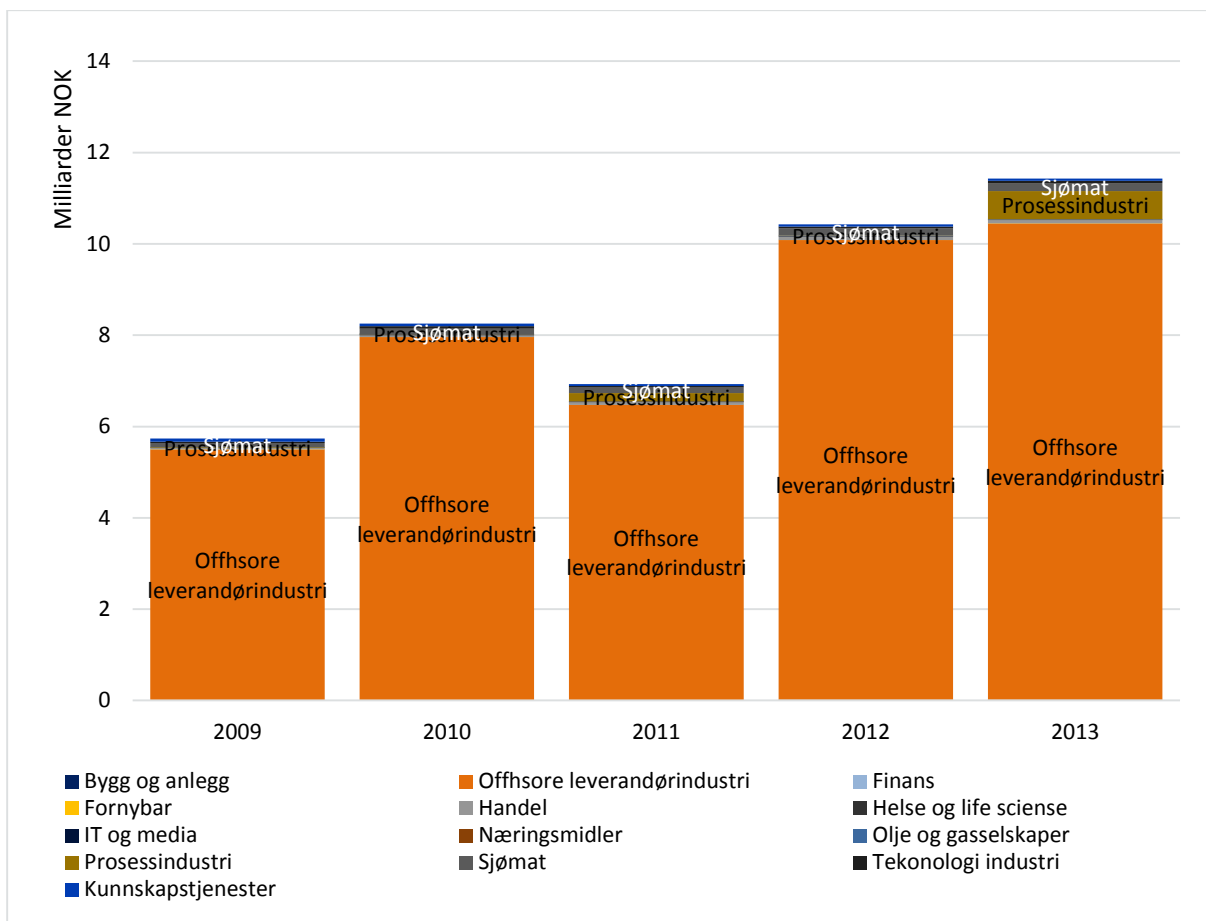
I dette delkapitlet vises utenlandsomsetning blant norskbaserte selskaper i Angola i perioden 2009 til 2013. Vi har her valgt å holde Statoil utenfor fordi de har en dominerende rolle i Angola som er beskrevet i det foregående kapitlet. Utenlandsomsetning skiller seg fra eksport ved at den i tillegg til å inkludere varer og tjenester produsert av enheter i Norge også inkluderer omsetning fra enheter av norske bedrifter i utlandet.

Vi har valgt å bruke Menons næringsinndeling som grunnlag for våre beregninger, da denne i større grad enn SSBs NACE-nomenklatur gjenspeiler den faktiske strukturen i norsk næringsliv. I tabellen nedenfor gis en kort beskrivelse av de tre viktigste norske næringene med interesser i Angola, dvs. offshore leverandørindustri, prosessindustri og sjømat.

Næring	Beskrivelse av næringen
Offshore leverandørindustri	Offshore leverandørindustri omfatter alle aktiviteter knyttet til utvinning av olje og gass, slik som boring og brønntjenester, feltutvikling (subsea og topside), geologi og seismikk, operasjoner og tjenester, og nedstrømsaktiviteter som raffinerier og rørtransport. De store operatørselskapene (Statoil, Shell, Eni mfl.) er ikke inkludert i populasjonen for dette studiet. Mens maritim virksomhet er definert som alle virksomheter som eier, opererer, designer, bygger, leverer utstyr eller spesialiserte tjenester til offshore skipskip og andre flytende enheter.
Prosessindustri	Dette er prosessindustri som omfatter bedriftene innenfor raffineri, metall-, kjemisk, miljøteknologi- og papirindustri. Definisjonen inkluderer ikke næringsmiddelindustri, som ligger i resten av næringslivet.
Sjømat	Inkluderer både oppdrett, kystfiske samt leverandørindustri.

I figuren nedenfor vises utenlandsomsetningen fra norskbaserte selskaper i perioden 2009 til 2013. Den inkluderer ikke utenlandsomsetningen til Statoil, som ellers ville dominert totalt. Som det går frem av figuren har omsetningen vært sterkt økende i perioden, fra om lag 6 milliarder kroner i 2009 til i om lag 11,5 milliarder i 2013. Legger man til Statoils virksomhet i landet, vil utenlandsomsetningen være over 20 milliarder i 2009 og nær 40 milliarder i 2013.

Figur 3: Utenlandsomsetning blant norskbaserte selskaper i Angola. Statoil sin virksomhet er holdt utenfor. Kilde: Menon 2014

Ser en bort fra Statoils virksomhet i landet, er utenlandsomsetningen dominert av offshore leverandørindustri. Om en ser bort fra «Prosessindustri», hvor leveransene i hovedsak består av raffinerte petroleumprodukter hvor det er store fluktasjoner i leveransene fra år til år, kommer utenlandsomsetningen nesten utelukkende fra offshore leverandørindustri. Leveransene innen offshore leverandørindustri er i stor grad preget av riggtjenester, seismiske undersøkelser og leveranse av subsea-utstyr. Sistnevnte står bak omkring 30 prosent av utenlandsomsetningen.

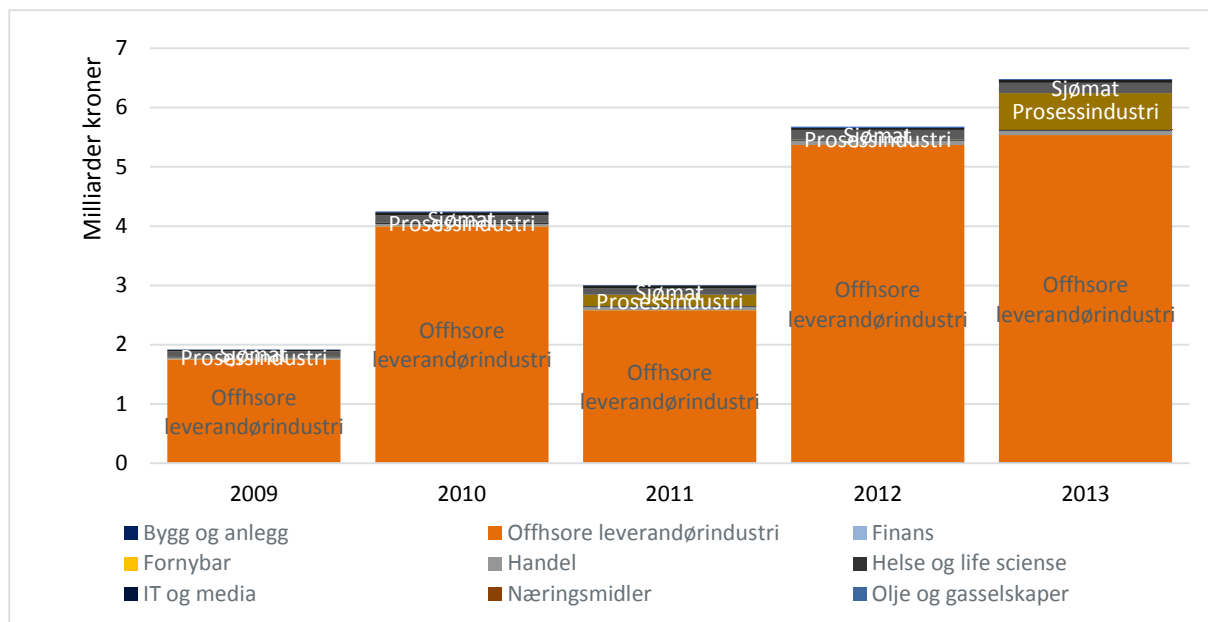
I statistikk over offshore leverandørindustri har vi valgt å ta med omsetningen til Seadrill. Seadrill var inntil utgangen av 2012 et norsk selskap. I 2013 flyttet de imidlertid aktiviteten til London. Selv om selskapet formelt sett er britisk i 2013, har vi tatt det med. Bakgrunnen for dette er at vi ønsket kontinuitet i dataene. I tillegg er tilknytningen til Norge fortsatt sterk. Seadrills datterselskap North Atlantic Drilling har for eksempel fortsatt hovedkontor i Norge, og Seadrill er notert på Oslo Børs. Videre har selskapet fremdeles en betydelig andel ansatte i Norge. Om vi hadde regnet Seadrill som et britisk selskap, ville vi sett et betydelig fall i utenlandsomsetning i 2013.

Som det går frem av figuren har også sjømatbransjen en betydelig utenlandsomsetning i Angola. I 2013 var den totale eksporten av sjømat 171 millioner kroner, mot 91 millioner i 2009. I perioden har man altså hatt en nær dobling av omsetning av norsk sjømat i til landet. Utenlandsomsetningen er i hovedsak dominert av klippfisk.

3.2. Norsk eksport var på om lag 6,5 milliarder kroner i 2013

I figuren nedenfor vises anslag på total norsk eksport til Angola i perioden 2009-2013. Eksport skiller seg fra utenlandsomsetning ved at den leveres fra norske enheter av norske bedrifter, mens utenlandsomsetning altså inkluderer omsetning også fra utenlandske enheter av disse bedriftene.

Figur 4: Norske eksport til Angola fordelt på næring i perioden 2009 til 2013. Kilde: Menon 2014

Som det går frem av figuren anslår Menon at norsk eksport til Angola var på om lag 6,5 milliarder kroner i 2013, opp fra i underkant av 2 milliarder i 2009. Eksporten er i stor grad dominert av offshore leverandøring, men også sjømat og prosessindustri har betydelige leveranser.

Tjenesteleverandørene vi har innhentet tall på utenlandsomsetning og eksport fra har store utfordringer i å skille mellom hva som er utenlandsomsetning og eksport. Bakgrunnen for dette er at flere av dem er internasjonale selskaper med produksjon i en rekke land. For å møte etterspørselen fra ett land, kan ledig kapasitet i flere land bli trukket inn. Det er således vanskelig å avgjøre hvor mye av leveransene i Angola som skjer ved leveranser fra Norge og hvor mye som eksempelvis skjer gjennom leveranser fra Storbritannia. Et kompliserende element er at enhver leveranse også krever hovedkontorfunksjoner. For den norskbaserte leverandøring er hovedkontorene naturlig nok i Norge.³

Skillet mellom utenlandsomsetning og eksport er særlig viktig, men også særlig utfordrende å trekke for Seadrill, som hadde leveranser for henholdsvis 2,1 og 4,4 milliarder kroner i 2012 og 2013. Gjennom tidligere studier har Menon flere ganger utfordret Seadrill til å estimere hvor stor andel av leveransene som leveres fra henholdsvis Norge og andre land. Selskapet har ikke vært i stand til å foreta dette skillet. For Angola antar vi derfor at 50 prosent av leveransene har skjedd i form av leveranser fra Norge, altså som eksport, mens de resterende 50 har skjedd gjennom leveranser fra andre land.

³ Unntaket er Seadrill som fra 2013 har hovedkontor i Storbritannia

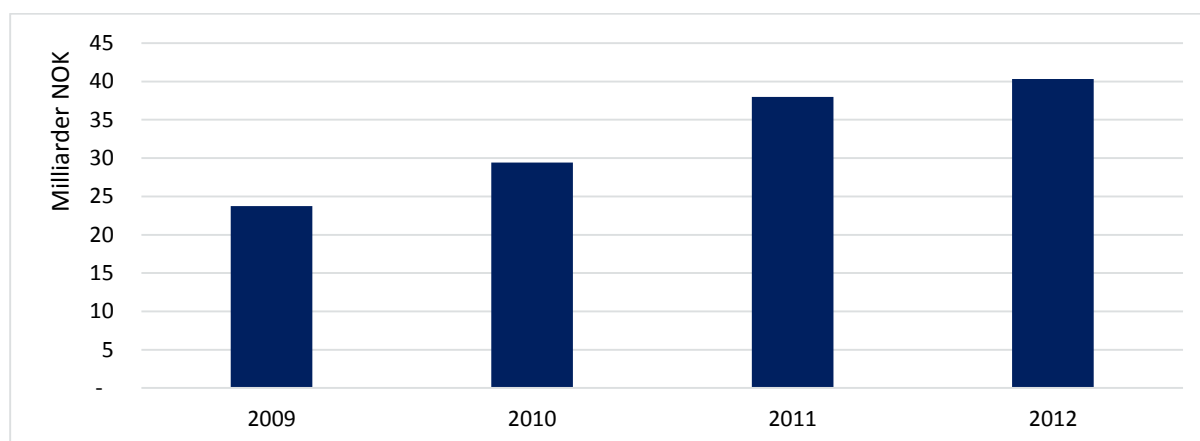
4. Norske investeringer i Angola nådde 40 milliarder kroner i 2012

Statoil er den store driveren for norske investeringer i Angola. Selskapet alene står bak nesten alle investeringene i landet. Selskapet investerte i 2009-2012 i snitt 10 milliarder årlig i Angola. I 2012 bikket den samlede regnskapsmessige verdien av norske investeringer 40 milliarder⁴, noe som gjør Angola til en av de ti viktigste destinasjoner for norske utenlandsinvesteringer⁵. Investeringene har doblet seg de siste fem årene fra et nivå på 20 milliarder i 2009.

I tillegg har norsk leverandørindustri som FMC og Aker Solutions foretatt noen mindre investeringer i landet. Aker Solutions and FMC har til sammen nærmere 700 sysselsatte i Angola. FMCs subsea moduler blir produsert på Kongsberg, men testet lokalt i Angola. Det foregår også lokal produksjon av subsea-utstyr ved FMCs anlegg i Luanda. Disse anleggene krever derimot ikke på langt nær så store investeringer som Statoils aktiviteter.

Våren 2014 vant Aker Solutions en kontrakt med en totalverdi på nærmere 14 milliarder kroner i Angola. I mai samme år ble Odfjell Drillings milliard-kontrakt i landet også forlenget med over ett år. Det er naturlig å tro at norsk leverandørindustri dermed vil beholde sin posisjon i Angola fremover og foreta flere investeringer.

Figur 5: Norske investeringer i Angola (2009-2012). Kilde: SSB

4.1.1. Norske investeringer kaster av seg – tilbakeført overskudd på 11 milliarder i 2012

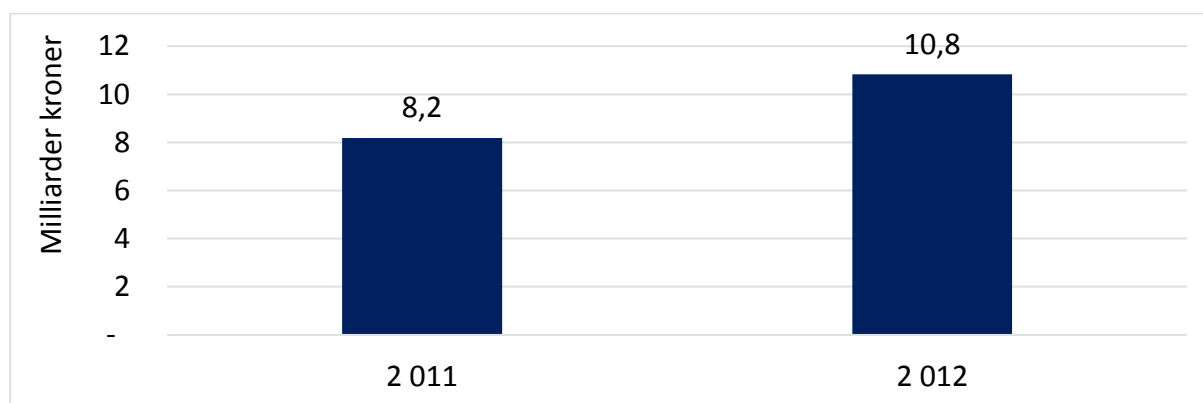
I 2012 ble det utbetalt utbytte på i underkant av 11 milliarder fra norske selskapers virksomhet i Angola. Det var en oppgang på over 30 prosent fra året før. Statoil er naturligvis den store aktøren her, og selskapets utbytte fra virksomheten i landet var i 2012 noe høyere enn investeringene samme år. For mange av de andre norske selskapene i Angola vil en komplisert bedriftsstruktur på tvers av landegrenser sammen med internleveranser gjøre det vanskelig å fastslå hvor store utbytterne fra landet er.

⁴ 40 milliarder tilsvarer verdien av investeringen etter årlige nedskrivninger.

⁵ De ti største landene sortert etter direkteinvesteringer fra Norge i 2012 var: Belgia, Sverige, USA, Nederland, Singapore, Spania, Danmark, Frankrike, Angola og Storbritannia.

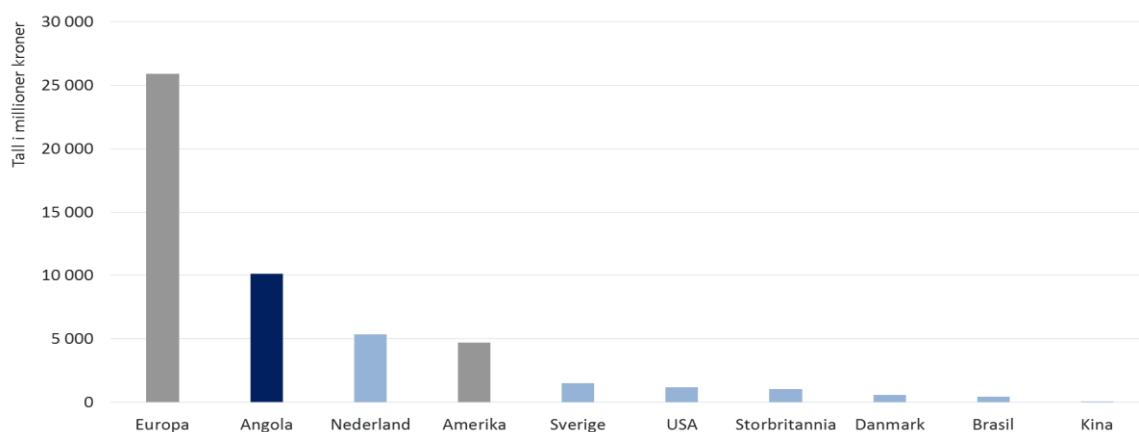
Mens Statoil tidligere har fått kritikk for lav avkastning på sine utenlandssatsinger, har Statoil selv trukket frem Angola som et eksempel hvor en har klart å generer positive resultater⁶. Angola var i 2013 det største produksjonslandet utenfor Nordsjøen med i underkant av 30 prosent av Statoils totale produksjon utenfor Norge. Gjennom intervjuene utført i tilknytning til denne rapporten, er vårt inntrykk at norske bedrifter i stor grad ønsker å fortsetter sitt engasjement i landet fremover. Dette må indikere at bedriftene enten allerede har opplevd en god avkastning på sine investeringer eller at de ser et stort potensial for fremtidig avkastning.

Figur 6: Tilbakeført overskudd fra datterselskap 2011 og 2012. Kilde: SSB

I grafen nedenfor har vi sammenlignet tilbakeført overskudd fra datterselskap i utlandet i 2012 fra flere ulike land og verdensdeler. Dataen her er basert på SSB-data som viser at totalnivået på direkteinvesteringer fra utlandet totalt sett var på 64 milliarder i 2012. Angolas andel av dette var 16 prosent, noe som er mer enn dobbelt så mye som hele det amerikanske kontinentet samlet. Det er grunn til å anta at statistikken ikke gir et fullstendig bilde av avkastning fra norske investeringer utenlands. På tross av svakheter i statistikken, vil Angola sin andel av utbytte fra norske selskapers virksomhet ute være betydelig.

Figur 7: Utbetalt utbytte fra direkteinvesteringer i utvalgte land for 2012. Kilde: SSB

⁶ <http://www.dn.no/nyheter/energi/2012/01/18/-statoil-tjener-for-lite-i-utlandet?service=print>

Vedlegg: Beskrivelse av metode

Den norske ambassaden i Luanda ønsker en bedre oversikt over norske interesser i landet. Den oversikten ambassaden i dag har baserer seg på statistikk fra SSB. Denne er mangelfull av følgende grunner:

- **Statistikken på tjenesteeksport er mangelfull.** Bakgrunnen for dette er at estimatene er basert på en spørreundersøkelse til utvalgte norske bedrifter om deres tjenesteeksport. På grunnlag av svarene på spørreundersøkelsen blir tjenesteeksporten sjablongmessig estimert. Tjenesteeksporten utgjør om lag halvparten av eksporten fra Fastlands-Norge. Mangelfull statistikk på tjenesteeksport bidrar derfor til at en rekke ambassader, herunder ambassaden i Luanda, har utilstrekkelig oversikt over norsk eksport.
- **Vareeksportstatistikken er forvirrende:** Norsk vareeksportstatistikk er kategorisert etter varegrupper, ikke etter næringer. Strukturen på vareeksportstatistikken medfører at ambassadene ikke kan fastslå hvilke næringer som har interesser i landet. Det er eksempelvis ikke mulig å lese av statistikken at offshore leverandørindustri har betydelig vareeksport til Angola.
- **Investeringsstatistikken er mangelfull:** Statistikken over direkte utenlandsinvesteringer og porteføljeinvesteringer er ufullstendig. Bakgrunnen for dette er at flere selskaper oppgir feilaktige eller mangelfulle opplysninger til SSB. En vanlig feil er at investeringer oppgis i USD, uten at SSB korrigerer for dette.

I denne rapporten har Menon så langt det er mulig håndtert disse utfordringene. Dette er gjort gjennom en spesialbestilling til SSB på vareeksport til Angola og ved å innhente data om norske investeringer ved gjennomgang av de største norske selskaper i Angola. En kartlegging av tjenesteeksporten er blitt foretatt ved gjennomgang av årsrapporter av selskaper som vi vet leverer til Angola, samt gjennom dybdeintervjuer med representanter for de viktigste bedriftene. I delkapitlene nedenfor viser vi metode for innhenting av informasjon for henholdsvis vareeksport, tjenesteeksport og direkteinvesteringer.

Kartlegging av vareeksport har foregått ved en spesialkjøring fra SSBs vareeksportstatistikk

SSBs vareeksport er meget detaljert beskrevet på produktnivå, men inndelingen på næringer er langt svakere for enkeltland. På bakgrunn av dette har Menon bestilt en spesialkjøring av vareeksport til Angola på næringsnivå (NACE-nomenklatur). Gjennom flere tidligere studier har Menon foretatt innhenting av mikrodata om norske bedrifters eksport. Ettersom disse bedriftene også er registrert i forhold til SSBs NACE-nomenklatur, har vi kunnet dekategorierte eksporten på NACE-nivå til Menons næringsinndeling.

Tjenesteeksport er kartlagt ved dokumentstudier samt intervjuer

For å sikre oversikt over den totale norske tjenesteeksporten til Angola har vi dels foretatt intervjuer med bedrifter som eksporterer tjenester til Angola. I de tilfeller vi ikke har fått svar gjennom intervjuer har vi innhentet informasjon gjennom selskapenes årsregnskaper. Til sammen har vi gjennomført 12 intervjuer i prosjektet.

Informasjon om hvilke aktører som er aktive i Angola er hentet delvis fra Fellesrådet for Afrika sine nettsider og dels fra tidligere kartlegginger Menon har foretatt om eksport og utenlandsomsetning i offshore leverandørindustri.